

Discussion – Keskustelua

Tieteestä tiedottaminen — meneekö metsään?

Juhani Päivänen

Helsingin yliopisto, suometsätieteen laitos

Tiedottamisen osapuolet

Korkeakoulutiedottamisen kehittämistyöryhmän muistion (1990) johdannossa pohdittaan tutkijan asemaa tiedottajana. Tutkija on sekä tutkimustiedon tuottaja että tiedottaja, koska tutkimusraportti on tutkimusprosessin päätös. Tutkimusraportin muotoon kirjoitettu tiedotus suuntautuu yleensä tutkijalta tutkijalle ja parhaassakin tapauksessa tutkijalta suppealle osalle tiettyä ammattikuntaa. Tutkimusorganisaatioissa tiedotustoimintaa järjestettäessä onkin pohdittava, onko tarkoituksenmukaista keskittää tiedottaminen mahdollisimman paljon tiedottamisen ammattilaisille vai toimiiko tiedottaminen riittävän hyvin suoraan tutkijoilta tiedontarvitsijoille ja tiedotusvälineille.

Metsäntutkimuksen tietokanavat

Metsäntutkimuksen tulokset välittyvät tiedontarvitsijoille monta väylää. Opiskelijat perehtyvät tutkimuksen tuloksiin luentojen, oppikirjojen, tutkimusraporttien jne. avulla. Metsäammattikuntaa pyritään pitämään ajan tasalla täydennyskoulutuksella ja ammattilehtien välityksellä. Suuren suosion ovat saavuttaneet Metsäntutkimuslaitoksen tutkimusasemien tutkimuspäivät, joilla sekä maakunnallinen että valtakunnallinen tutkimustieto tavoittaa asiasta kiinnostuneet. Vaikeampaa on usein ylittää uutiskynys ja saada riippumatonta tutkimustietoa kallelle kansalle.

Tiedottajan ja tutkijan välinen yhteistyö

Tutkijalle näyttää liian usein riittävän, että tutkimusraportti valmistuu, se hyväksytään painet-

tavaksi, ja työ ilmestyy painosta. Aikanaan asetettiin Metsäntutkimuslaitoksessa käsikirjoituksen hyväksymisen ehdoksi, että tutkija itse teki työnsä tuloksesta myös lehdistötiedotteen. Selatessani laitoksen viimeisintä julkaisutiedotetta (2/91) en voinut välttyä saamasta vaikutelmaa, että tiedottajien ja tutkijoiden välinen yhteistyö onnahtelee. Tiedotuksen ammattilainen pyrkii löytämään tutkimusraportista uutisoitavaa ja pukemaan sen sellaiseen muotoon, että asia ylittäisi julkaisukynnyksen. Tämä on tietysti hyväksyttävää niin kauan kuin tieto ei oleellisesti muutu tutkijan varsinaisesta sanomasta.

Virhettä voi pitää vähäisenä, kun julkaisutiedote puhuu turvetuhkalla lannoitetuista mustikoista, vaikka tutkijat ovatkin lannoittaneet tuhalla metsää (FF 769). Ovathan mustikanvarvutkin metsässä. Mutta kun tiedote kertoo, että ”Nopeakasvuista harmaaleppää *kannattaa* kasvattaa polttopuuksi, sillä se uudistuu helposti vesoista eikä ole kovin tuhoaltis...” mennään jo vahvasti tekemään päätelmiä ohi tutkimuksen (FF 768) aihealueen ja tulosten. Polttopuukasvatuksen taloudellista kannattavuutta tai harmaaleppä-tuhoalttiutta ei tässä harmaaleppä-vesojen biomassan tuotosta ja ravinteiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa ole edes sivuttu.

Otsikko ”Luontaisilta kasvupaikoilta parhaat mäntytkit” johtaa lukijan ajatuksen johonkin keinotekoiseen. Metsätyyppiteoria lienee myös kumottu kun ”...männyn laatuongelmat ovat sitä suuremmat, mitä viljavampi kasvupaikka on metsikön nuoruvaiheessa”. Muuttuuko kasvupaikka metsikön ikääntymisen myötä? Epätarkkana ilmaisuna on pidettävä ”kasvupaikan laatuongelmaa” kun tutkimusraportin (FF 746) laatijat kirjoittavat kasvupaikan männylle aiheuttamista laatuongelmista.

Otsikko ”Maanmuokaus parantaa havupuiden istutustulosta” ei pidä yhtä referoidun tutki-

musraportin (FF 753) kanssa. Tutkimusjulkaisussa todetaan nimenomaan, että "...muokkausmenetelmällä ei ollut merkittävää vaikutusta männyn istutustulokseen". Julkaisutiedote antaa ymmärtää, että metsänuudistamisen tulos olisi ollut hyvä "istutustulosten vaihtelevuuden ansiosta". Tutkimustuloksen sanoma on kuitenkin ennemminkin se, että vaikka istutukset eivät aina onnistuneet kovin hyvin, metsänuudistamistulos muodostui runsaan luontaisen täydennyksen ansiosta kohtuullisen hyväksi. Keskeisin käytännön päätelmä, jonka olisi odottanut sisältävän julkaisutiedotteeseen oli tutkijoiden ehdotus, jonka mukaan uudistamisketjun valinnassa tulisi harkita luontaisen uudistamisen ja metsänviljelyn yhdistelmää eli ns. sekastrategiaa. Oma kielikorvani hyväksyy huomattavasti helpommin sanonnan "uudistusalan luontainen taimettuminen" kuin julkaisutiedotteen ilmaisun "mäntyjen ja koivujen luontainen taimettuminen". Eli puu ja puulaji voivat uudistua luontaisesti, mutta ala taimettu luontaisesti.

Väittäjä "Ajourat aiheuttavat tuotostappioita vähintään 10 m³ hehtaarilla" hämmentää lukijaa (FF 756). Yleensä puuston tuotos on sidottu sekä pinta-alaan että aikaan. Eiköhän siten myös tuotostappiokin. Onko nyt sitten kyse vuotuisesta, kymmenvuotisesta vai kiertoaikaisesta tuotostappiosta? Alkuperäisjulkaisukaan ei tuo suoraa selitystä asiaan: "Kasvutappioiden kertymisaikaan tutkimus ei tuo selvää vastausta, sillä aineisto sisältää korkeintaan 11 vuotta vanhoja ajouria". Tutkimusraportin perusteella tutkimuksen sanoma on, että siitä huolimatta, että ajouran lähialueen puut osin pystyvät paremmalla kasvullaan kompensoimaan ajouran viemää "hukatilaa", ensiharvennus aiheuttaa metsikköön karkeasti arvioiden seuraavaan harvennukseen mennessä 10 m³/ha suuruisen kasvutappion. Toisessa harvennuksessa metsikkö tulee jo niin harvaksi, ettei ajoura aiheuta kasvutappioita.

"Hakkeen aumavarastoinnissa useita haittoja" herättää kysymyksen pitäisikö "usea" ymmärtää vain yhtä useammaksi eli kahdeksi, kuten tiedote kuvailee. Alkuperäisjulkaisusta (FF 767) olisi ehkä pystynyt keräämään kahtakin useampia haittoja.

"Laskentamenetelmä arvioi puukauppojen kannattavuutta" (FF 765). Julkaisutiedotteen pääsanomaksi muodostuu kahden pääkauppatavan määritelmä: "Pystykaupassa ostaja tekee hakkuut, kun taas hankintakaupassa myyjä huolehtii tietyn puumäärän hakkuista ja lähikuljtuksista". Tämän useimmat asiasta kiinnostu-

neet varmasti tietävät jo ennestään. Mutta mitkä tekijät ja miten mitaten sitten osoittavat jomman kumman kauppatavan toistaan edullisemmaksi? Seuraamani paikallislehti (Luoteis-Uusimaa) oli sanasta sanaan julkaissut mainitun tiedotteen puukauppojen kannattavuuden laske- misesta (FF 765). Palstatilan täytettä, mikä met- säasiasta kiinnostuneelle isännälle ei antanut mi- tään.

Metsäntutkimuslaitoksen julkaisutiedotteessa olevat kirjoitukset on mitä ilmeisimmin laadittu niin suppeaan muotoon, että uutisvälineet voisi- vat käyttää niitä sellaisenaan. Näin vältetään vaara, että tiedotetta lyhennettäessä valtakun- nallisen tai maakunnallisen lehden toimittaja asi- antuntemattomuuttaan aiheuttaisi virheellisyys- siä.

Uutisvihjeet

Tutkimuksesta tiedottaminen on selvästi hake- massa muotojaan. Helsingin yliopisto julkaisee viestimien vapaaseen käyttöön tarkoitettua Tie- devinkki-monistetta. Yhdessä numerossa voi olla yksi tai useampia teemakirjoituksia pituudel- taan 1-4 liuskaa. Tavoitteena on antaa viesti- mille vihje, ei valmiiksi pureskeltua painettavaa sanaa. Metsäntutkimusta koskevia kirjoituksia ei parilta viime vuodelta löytynyt. Helsingin yli- opistossa on siten metsätieteestä tiedottaminen organisaation oman tiedotusyksikön kautta ol- lut olematonta. Häpeä tunnustaa. Toisaalta yleis- tä mielenkiintoa omaavista hankkeista tiedotus- välineet pyrkivät puristamaan tietoa liian aikai- sessa vaiheessa. Tästä esimerkkinä mainittakoon nk. kasvihuoneilmiö ja sen mahdollinen yhteys soiden eri käyttömuotoihin.

Vesi- ja ympäristöhallituksen vesien- ja ym- päristöntutkimuslaitoksella on Tiedonvirta-mo- niste, joka tavoitteeltaan muistuttaa Tiedevink- kiä. Tiedonvirta on osin päällekkäinen toisen tyyppisen tiedotteen kanssa. Ympäristöministe- riö ja vesi- ja ympäristöhallitus julkaisevat mo- nistetta "Uusimpia ympäristöhallinnon lähiaika- suja", joka sisältää kuvailulehden lähiaikoina ilmestyvästä julkaisusta. Tiivistelmät ovat mitä ilmeisimmin julkaisun kirjoittajan tekemiä.

Päätteeksi

Tulosvastuuseen tutkimukseen kuuluu olennai- sena osana myös kansalaisten tiedontarpeen tyy-

dyttäminen. Tutkimuksesta tiedottaminen ei esi- tettyjen esimerkkien perusteella näytä ongelmato- malta. Parhaiten sen pitäisi onnistua tutkijan ja tiedottajan yhteistyönä. Erityisesti on koros- tettava tutkijan vastuuta tiedottaa tutkimuksis- taan.

Lähteet

- Alkuperäisjulkaisut Folia Forestalia -sarjassa. Julkaisutiedote 2/91. Metsäntutkimuslaitos. 13 s.
Korkeakoulutiedottamisen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioi- ta 1990: 35. 34 s.
Tiedevinkki. Vuosikerrat 1990 ja 1991. Helsingin yliopisto. ISSN 0787-488X.
Tiedonvirta 2/1991. Vesien- ja ympäristöntutkimus- laitoksen tiedotuksia. Vesi- ja ympäristöhallitus. 50 s. ISSN 0787-4944.
Uusimpia ympäristöhallinnon julkaisuja. Kuvailuleh- det ajalta 1.5.1991-21.6.1991. Ympäristöministe- riö/Vesi- ja ympäristöhallitus. 35 s.

Tiedottamisesta kannattaa keskustella

Aarne Reunala

Metsäntutkimuslaitos

Metsäntutkimuslaitokseen perustettiin tiedotus- yksikkö 1970-luvulla, ja sen yhtenä tehtävänä on ollut tutkijoiden laatimien julkaisutiedottei- den viimeistely yhdessä tutkijoiden kanssa. Lähtökohtana on ollut yksinkertaisesti se, että tutkimusteksti ja tiedotusvälineille tarkoitettu teksti ovat kaksi eri asiaa, jotka vaativat kumpi- kin oman ammattitaitonsa. Vain harvoin tutki- jalla tai tiedottajalla on molemmat taidot. Sitä paitsi tuskin kukaan on koskaan niin täydellinen kirjoittaja, ettei voi hyötyä tekstinsä yhteistyös- sä tehdystä muokkaamisesta.

Metsäntutkimuslaitoksen julkaisutiedotteesta 2/91 professori Juhani Päivänen on saanut vai- kutelman, että tutkijoiden ja tiedottajien välinen yhteistyö onnahtelee, koska tiedotteeseen on jää- nyt epätarkkoja ilmaisuja ja suoranaisia virhei- tä.

Arvostelu on osin oikeutettua, eräät ilmaisut ovat epätarkkoja ja onpa joukossa lähinnä kieli- oppivirheenä pidettävä ilmaisukin ("...mitä vil- javampi kasvupaikka on metsikön nuoruusvai- heessa").

Toisaalta prof. Päivänen menee metsään luki- essaan tiedotetta tutkijan näkökulmasta. Ilmai- sua "... nopeakasvuista harmaaleppää kannattaa kasvattaa..." hän pitää virheenä, koska tutkimus ei käsittele taloudellista kannattavuutta. Mutta siitä ei ollut kysymys, vaan sanaa kannattavuus käytettiin arkikielen tavallisessa merkityksessä,

kuten vaikkapa sanonnassa "suolle lähtiessä kan- nattaa panna saappaat jalkaan". Samoin lause "ajourat aiheuttavat tuotostappioita vähintään 10 m³ hehtaarilla" antaa maallikolle oikean mieli- kuvan, vaikka ei olekaan tieteellisen täsmälli- nen. Se muokattiin nimenomaan tuohon muo- toon yhdessä tutkijan kanssa.

Tiedotteiden suppeudelle on toinen peruste kuin minkä prof. Päivänen olettaa. Ne eivät ole lyhyitä sen takia, etteivät toimittajat voisi ly- hentää niitä virheellisesti, vaan siksi, että ne herättäisivät toimittajan mielenkiinnon. Koke- mus osoittaa, että pitkät tieteellisen täsmälliset tekstit menevät useimmiten toimituksen roska- koriin. Metsäntutkimuslaitoksessa on valittu sup- pea linja, kun on nähty, että toimittajat osaavat kyllä ottaa selvää asioista, joista ovat kiinnostu- neet.

Tieteestä tiedottaminen ei ole helppoa. Perus- ongelmia on kaksi: tutkimusten etäisyys arki- elämän tavallisista asioista ja tutkimustulosten sirpaleisuus. Hyvässä tiedotteessa pitäisi kyetä esittämään tutkimuksen yhteydet laajempiin ko- konaisuuksiin ja ihmisten tavallisiin arkikoke- muksiin. Tutkija itse on usein niin syventynyt omaan erikoisalaansa, että hänen on vaikea ikään kuin irrottautua tutkijan roolistaan ja asettua ul- kopuolisen, toisen alan tutkijan tai maallikon asemaan. Tämän takia tarvitaan tiedottajia.